

Kind in een scheidingssituatie, tweemaal kind van de rekening?

Joost Bronselaer, Valérie Carrette en Christine Van Peer

Respectievelijk wetenschappelijk medewerkers, Kenniscentrum, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Vlaamse overheid en Wetenschappelijk medewerker Studiedienst Vlaamse regering

I. INLEIDING

Kinderen in een scheidingssituatie zijn vaak mee het kind van de rekening. Het meemaken van een ouderlijke scheiding en vooral van de conflicten die daarmee gepaard gaan, blijken nefast voor het welbevinden van kinderen. Informele steun (sociale steun uit de onmiddellijke omgeving van kinderen) maar ook formele steunbronnen uit het professionele hulpverleningscircuit zijn in staat om die negatieve invloed te temperen. Maar wanneer kinderen van ouders die in een scheidingssituatie verwickeld zijn, in contact komen met de hulpverlening, zijn ze vaak opnieuw het kind van de rekening. Het hulpverleningsaanbod blijkt minder goed uitgebouwd dan voor hun gescheiden ouders, hun (juridische) positie in het scheidingsproces is onduidelijk en ze worden geconfronteerd met een complex, weinig overzichtelijk en ontoegankelijk hulpverleningslandschap.

Dit artikel is gebaseerd op twee bestaande onderzoeken. Hoofdstuk II presenteert de meest relevante resultaten uit een literatuurstudie over de impact van een scheiding op het welbevinden van kinderen¹. Deze studie brengt een synthese van het internationale echtscheidingsonderzoek dat tot nog toe werd verricht, met een focus op de Angelsaksische literatuur van de laatste 10 jaar. In dit artikel belichten we enkel de impact van een (echt)scheiding op kinderen. Hoofdstukken III en IV behandelen de rol van de professionele hulpverlening voor kinderen in een scheidingssituatie en leggen de knelpunten bloot zoals ervaren door hulp- of dienstverleners in drie Oost-Vlaamse regio's (Geraardsbergen, Aalst en Gent)². Een belangrijke bedenking is dat dit pilootonderzoek werd uitgevoerd in het najaar van 2005, dus voordat een aantal wetgevingwijzigingen werden doorgevoerd, onder meer: de "wet tot het bevoorrechten van een gelijkmatig verdeelde huisves-

ting van het kind van wie de ouders gescheiden zijn en tot regeling van de gedwongen tenuitvoerlegging inzake huisvesting van het kind"³ en de hervorming van de echtscheidingsprocedure met onder meer het invoeren van de schuldloze echtscheiding⁴. Hoofdstuk V maakt een lijst van welke implicaties (beleidsaanbevelingen op basis van) beide onderzoeken voor het beleid voor kinderen in een scheidingssituatie kunnen hebben.

II. DE IMPACT VAN EEN SCHEIDING OP HET WELBEVINDEN VAN KINDEREN

§ 1. KINDEREN EN SCHEIDING IN CIJFERS

Naar schatting 20 à 25% van de kinderen (ca. 250.000 kinderen tussen 0 en 18 jaar) in Vlaanderen maakt een (echt)scheiding van de ouders mee. Kinderen worden op steeds jongere leeftijd geconfronteerd met een ouderlijke scheiding. Het gaat daarbij in 53% van de gevallen of ruim de helft om een wettelijke echtscheiding, bij een kwart om een samenwoningontbinding (27%) en bij nog eens 14% om een feitelijke scheiding. Op het ogenblik van de scheiding heeft 43% van deze kinderen de lagere schoolleeftijd bereikt (tussen 6 en 11 jaar oud), 27% is nog een kleuter (3 tot 5 jaar) en 13% is tussen 12 en 17 jaar oud op het ogenblik van de scheiding⁵.

§ 2. KRACHTLIJNEN UIT HET INTERNATIONAAL ONDERZOEK

Internationaal werd massaal onderzoek verricht naar de impact van een scheiding op het welbevinden van kinderen. De studies variëren sterk naargelang hun theoretische invalshoek en hun methodologische benadering. Het merendeel van de studies zijn cross-sectioneel van aard, m.a.w. een momentopname in de tijd.

1. C. VAN PEER, *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*, SVR-Studie 2007/1, Studiedienst van de Vlaamse regering, Vlaamse Overheid, 2007, 264 p.
2. Themanummer "Echtscheiding en hulpverlening", *Tijdschrift voor Welzijnswerk*, jg. 31, nr. 283, mei 2007.
3. *B.S.* 4 september 2006.
4. Wetsontwerp Laurette Onkelinx (minister van Justitie) tot hervorming van de echtscheiding. Dit wetsontwerp voert een vereenvoudiging van de echtscheidingsprocedures in en heeft tot doel de mogelijke schadelijke gevolgen van een echtscheidingsprocedure op de relatie tussen de partijen te beperken. De huidige twee echtscheidingsprocedures (echtscheiding op grond van feiten en echtscheiding door onderlinge toestemming) worden samengebracht tot één procedure. De echtscheiding zal kunnen worden aangevraagd op basis van de duurzame ontwrichting tussen echtgenoten. De schuldvraag verdwijnt nagenoeg, maar blijft wel behouden ingeval een echtgenoot zich schuldig maakte aan een zware fout: deze zal niet de mogelijkheid hebben een uitkering te vragen. Het wetsontwerp werd op 15 februari 2007 goedgekeurd in de Kamer. De Senaatscommissie Justitie bracht op 13 maart 2007 amendementen aan. Op 12 april 2007 nam de plenaire vergadering van de Kamer het ontwerp aan.
5. E. LODEWIJCKX, *Kinderen en scheiding bij hun ouders in het Vlaamse Gewest. Een analyse op basis van Rijksregistergegevens*, Onderzoeksproject Scheiding, Brussel, CBGS, 2005, werkdocument 7.

Longitudinaal onderzoek, waarbij kinderen gevolgd worden over een langer deel van hun levensloop, zijn zeldzamer maar sedert de jaren negentig wel meer in opgang^{6,7,8}. Het voordeel van longitudinaal onderzoek is dat het preciezer in kaart kan brengen op welk tijdstip beïnvloedende factoren aan het werk zijn (vóór, tijdens of na de scheiding), dat daardoor oorzakelijke verbanden beter kunnen worden onderzocht en dat selectie- van causatie-effecten kunnen worden onderscheiden.

Vlaams echtscheidingsonderzoek bleef tot nog toe beperkt. Nochtans wijst het actuele discours in Vlaanderen uit dat ook hier een nood bestaat aan groot-schalig scheidingsonderzoek. De maatschappelijke opbrengsten van een dergelijk onderzoek zijn legio. Onderlinge relaties tussen de effecten op verschillende levenssferen kunnen worden onderzocht: bijvoorbeeld, is een kind dat slechter gaat presteren op school omwille van een scheiding, ook geneigd agressief gedrag te gaan vertonen? Wetenschappelijk onderzoek laat bijvoorbeeld ook toe om te “meten” of bemiddeling daadwerkelijk leidt tot minder vechtscheidingen en/of tot duurzamer verblijfsovereenkomsten. De effecten op kinderen kunnen worden gerelateerd aan mogelijke probleemsituaties bij de ouders. Hiaten in de hulpverlening kunnen precies gevat worden vanuit het gebruikersperspectief, onder andere dat van kinderen; nagegaan kan worden welke kinderen zich al dan niet goed voelen bij een bilocatieregeling, enz. De resultaten zouden het maatschappelijke debat o.i. met stevig empirisch materiaal kunnen ondersteunen. In Vlaanderen werden tot nog toe vooral demografische echtscheidingsstudies uitgevoerd. Het sociologische echtscheidingsonderzoek was tot nog toe eerder fragmentarisch of spitste zich op één afgelijnd thema toe. De Panel Studie Belgische Huishoudens van de jaren negentig leverde wel een aantal gegevens over de impact van een scheiding op een aantal levenssterreinen^{9,10}. Helaas is de uitval onder echtgescheidenen in deze studie vrij groot gebleken en de aantallen te klein om echt betrouwbare analyses op uit te voeren.

Voor de eerste 2 jaar na een scheiding zijn voor kinderen een moeilijke en stressvolle periode, waarin de kans

op het manifesteren van problemen het grootst is. Toch ontwikkelt slechts een minderheid – hoewel een problematische minderheid – van de kinderen ernstige problemen tijdens de verdere levensloop op langere termijn¹¹.

Kinderen die een scheiding meemaakten, kampen vaker met emotionele problemen en vertonen meer depressie- en angstsymptomen. Ze hebben vaker een lager gevoel van eigenwaarde en een minder positief zelfbeeld. Ze hebben meer suïcidale gedachten, vooral wanneer naast de scheiding tegelijk sprake is van meerdere risicovolle factoren in de gezinssituatie¹².

Kinderen met een scheidingservaring hebben meer kans om delinquent, antisociaal en agressief gedrag te ontwikkelen. Er is onderzoek dat gedragsproblemen vaststelt bij zowel jongens als meisjes, maar over het algemeen worden bij jongens meer gedragsproblemen en delinquent gedrag vastgesteld dan bij meisjes. De kans op gedragsproblemen zou ook groter zijn voor kinderen die jonger dan 6 jaar zijn op het ogenblik van de ouderlijke scheiding, maar de “kritieke” leeftijden verschillen in diverse onderzoeken en er bestaat geen eenduidigheid in de onderzoeksresultaten. Kinderen die op korte termijn meerdere gezinstransities meemaken, hebben een verhoogde kans op alcohol- en cannabisgebruik¹³.

Voor sommige gedragsproblemen bestaat er echter slechts een zwakke of helemaal geen relatie tussen gezinsstructuur en probleemgedrag. Dit wijst erop dat andere factoren aan het werk kunnen zijn, soms al aanwezig vóór de scheiding. Er is longitudinaal onderzoek dat dit bevestigt: kinderen in gezinnen waarin een ouderlijke scheiding op stapel staat, waren al meer agressief, meer ongehoorzaam, kenden een hoger druggebruik, meer psychologische problemen en meer slaapproblemen. Dit problematische gedrag van kinderen in pre-echtscheidingsgezinnen wordt onder meer toegeschreven aan meer gezinsconflicten, meer middelemisbruik bij de ouders, meer fysiek en emotioneel misbruik en een lagere ouderlijke betrokkenheid. Anderzijds is het niet uitgesloten dat de gedragsproblemen bij de kinderen zelf het gezin verder onder druk plaatsen en op termijn kunnen doen uitlopen op een scheiding¹⁴.

6. P.R. AMATO en A. BOOTH, “A prospective Study of Divorce and Parent-Child Relationships”, *Journal of Marriage and the Family* 1996, 356-365.
7. T.L. HANSON, “Does parental conflict explain why divorce is negatively associated with child welfare?”, *Social Forces* 1999, 1283-1316.
8. A.J. CHERLIN, P.L. CHASE-LANDSDALE en C. MCRAE, “Effects of parental divorce on mental health throughout the life course”, *American Sociological Review* 1998, 239-249.
9. E. SPELTINCKX en T. JACOBS, *Gezinsontbinding in Vlaanderen. Boek II: Gevolgen van echtscheiding*, Antwerpen, Steunpunt Gezinsdemografisch Panel, Universiteit Antwerpen, 1999, 198 p.
10. N. WAUTERICKX en P. BRACKE, “Echtscheiding, attitudes en welbevinden, Een longitudinale studie”, in D. MORTELMANS, M.T. CASMAN en R. DOUTRELEPONT (eds.), *Elf jaar uit het leven in België: socio-economische analyses op het gezinsdemografisch panel*, Gent, Academia Press, 569-603.
11. V. CARRETTE en C. VAN PEER, “De impact van een scheiding op kinderen en ex-partners: lessen uit het scheidingsonderzoek”, in C. VAN PEER (ed.), *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*, Brussel, SVR-Studie, 2007, 230-264.
12. V. CARRETTE, “Impact op het psychologisch welbevinden van kinderen”, in C. VAN PEER (ed.), *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*, Brussel, SVR-Studie, 2007, 38-69.
13. J. BRONSLAER, “Impact op gedragsproblemen bij kinderen”, in C. VAN PEER (ed.), *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*, Brussel, SVR-Studie, 2007, 70-97.
14. *Ibid.*, 70-97.

Tot 2 à 3 jaar na de scheiding halen kinderen die een scheiding meemaakten gemiddeld minder goede schoolresultaten, vooral wanneer de scheiding zich voordeed tijdens belangrijke scharnierjaren in de schoolloopbaan. Kinderen uit gescheiden gezinnen voelen zich ook vaker verdrietig en ongelukkig op school. Dit geldt zowel voor jongens als voor meisjes. Over verschillen in schoolprestaties naar leeftijd worden geen eenduidige vaststellingen gedaan. Niettemin, verschillen in schoolprestaties blijven gemiddeld genomen relatief klein. Kinderen die een ouderlijke scheiding meemaakten, haken significant sneller af in het secundair onderwijs en starten minder vaak een opleiding in het hoger onderwijs. De kans is dus groter dat ze een lager opleidingsniveau zullen hebben dan kinderen wier ouders niet scheidde¹⁵.

Ruim acht op tien jonge kinderen in Vlaanderen wonen binnen de vier jaar na de scheiding in een stiefgezin samen met vader en een stiefmoeder. Dit is maar bij de helft van de kinderen die bij de moeder blijven wonen zo: slechts vier op tien van deze jonge kinderen wonen binnen de vier jaar in een stiefgezin samen met moeder en een stiefvader¹⁶. De contactfrequentie tussen de vader en zijn kind(eren) vermindert echter gevoelig kort na de scheiding, maar ook op lange termijn – wanneer de kinderen volwassen zijn – is het contact minder intensief dan tussen gehuwde vaders en hun kinderen. Uit het onderzoek komt naar voor dat, langere tijd na de scheiding, gemiddeld een kwart van de kinderen geen contact meer heeft met de uit huis wonende ouder. Uit de meeste studies komt consistent naar voor dat de negatieve invloed van een scheiding op de relatie tussen ouders en kinderen ook op langere termijn blijft bestaan¹⁷.

In het onderzoek is er consensus over de grotere kans dat kinderen die een ouderlijke scheiding meemaakten, zelf ook een scheiding of relatieverbreking zullen meemaken. Hetzelfde geldt voor kinderen wier ouders meer conflicten hebben. Dit doet vermoeden dat er zowel sprake is van een intergenerationele overdracht van een scheiding als van intergenerationele overdracht van conflictueuze relaties. Kinderen van gescheiden ouders zouden ook vroeger seksuele relaties aangaan en een eerste kind op jongere leeftijd krijgen, maar dit wordt niet over de gehele lijn bevestigd¹⁸.

Onderzoek bracht aan het licht dat andere factoren, al dan niet gerelateerd aan de scheiding zelf en er soms aan voorafgaand, vaak een sterke rol spelen en het wel-

zijn van kinderen mee beïnvloeden. Precaire gezinsituaties (financieel-economische stress, psychologische problemen bij de ouders, zelfs gedragsproblemen bij kinderen) zijn vaak al aanwezig vóór de echtscheiding, waardoor deze gezinnen meer kans hebben om af te stevenen op een scheiding. Een duidelijk negatief beïnvloedende factor is *ouderlijk conflict*. Conflicten tussen de partners geven aanleiding tot meer depressieve symptomen, meer angstgevoelens, meer eenzaamheid, meer gedragsproblemen en lagere schoolprestaties bij kinderen. Vooral frequente, intense en aanhoudende conflicten die gepaard gaan met (verbaal/fysiek) geweld, versterken de negatieve impact van een scheiding. Kinderen halen duidelijk voordeel uit de ontbinding van een zeer conflictgeladen huwelijk. Wanneer conflicten echter blijven voortduren ná de scheiding, nemen de voordelen van een huwelijksontbinding voor kinderen dan weer af. Ook het meemaken van *opeenvolgende transities* (nieuw gezin, verhuis, nieuwe school, ...) maken kinderen extra kwetsbaar voor psychologische en gedragsproblemen¹⁹.

Anderzijds duidt het onderzoek “buffers” aan, dit zijn factoren die de gevolgen van een scheiding kunnen verzachten. De impact van een scheiding wordt getemperd wanneer kinderen voldoende *sociale steun* ervaren. De aanwezigheid van een ruimer sociaal netwerk (vrienden, grootouders, andere familieleden, leerkrachten, ...) waarbij kinderen terecht kunnen om de scheiding te helpen verwerken, kan een beschermende factor vormen²⁰. Ook een goede relatie met moeder én met vader, een *goede opvoedingskwaliteit* (vóór en ná de scheiding), kan de negatieve effecten op hun welbevinden temperen. De impact van ouderlijke conflicten op het psychologisch welzijn van kinderen en op gedragsproblemen vermindert indien ouders een hechte, sensitieve en op elkaar betrokken ouder-kindrelatie kunnen in stand houden²¹. Maar de kans dat ouders dit ook kunnen in geval van een onderling conflict, is kleiner dan wanneer het conflict afwezig blijft. Een scheiding met conflicten vermindert de kwaliteit van het opvoedend handelen.

III. VAN PROBLEEM OVER BEHOEFTE NAAR VRAAG EN GEÏNTEGREERD AANBOD

Uit het internationaal onderzoek is gebleken dat een ouderlijke scheiding voor kinderen vaak een moeilijke en stressvolle gebeurtenis is die ingrijpt op verschil-

-
15. K. CRAEYNST, “Impact op het schools functioneren van kinderen”, in C. VAN PEER (ed.), *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*, Brussel, SVR-Studie, 2007, 98-112.
 16. M. CORIJN, “Impact op de verdere relatie- en gezinsvorming bij kinderen”, in C. VAN PEER (ed.), *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*, Brussel, SVR-Studie, 2007, 130-147.
 17. B. DE KOKER, “Impact op de sociale relaties van ex-partners”, in C. VAN PEER (ed.), *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*, Brussel, SVR-Studie, 2007, 188-203.
 18. M. CORIJN, *I.c.*, 130-147.
 19. V. CARRETTE en C. VAN PEER, *I.c.*, 230-264.
 20. J. BRONSLAER, *I.c.*, 81.
 21. V. CARRETTE, *I.c.*, 38-69.

lende domeinen van het leven van kinderen (*supra*). Aangenomen wordt dat twee elkaar aanvullende steunnetwerken van belang zijn voor het temperen van de scheidingssituatie²². Naast informele sociale steun, die zich situeert in de onmiddellijke sociale omgeving van kinderen, wordt gewezen op de rol van het formele steunnetwerk waar professionele hulp- of dienstverleners deel van uitmaken. Aangenomen wordt dat kinderen in een scheidingssituatie terecht kunnen bij verschillende actoren uit het professionele circuit²³.

Aan de hand van een pilootonderzoek in drie Oost-Vlaamse regio's (Geraardsbergen, Aalst en Gent) werd nagegaan welke actoren een rol spelen in het formele steunnetwerk van kinderen en volwassenen in een scheidingssituatie. We lichten hier de resultaten uit over formele steunverlening voor kinderen. In de drie regio's werden 215 hulp- of dienstverleners uit de welzijnszorg, de (geestelijke) gezondheidszorg, de advocatuur, het notariaat, het gerecht en de politionele wereld bevroegd over hun aanbod voor kinderen in een scheidingssituatie, de problemen waarmee kinderen zich aanmelden en waarvoor ze doorverwezen worden, de toegankelijkheid van de hulpverlening, en de knelpunten die ze in de organisatie van de hulpverlening ervaren.

§ 1. CLUSTERS IN EEN BEPERKT UITGEBOUWD AANBOD VOOR KINDEREN

Uit het pilootonderzoek blijkt dat het hulp- en dienstverleningsaanbod voor kinderen in een scheidingssituatie inhoudelijk bestaat uit drie clusters. Een eerste "materieel-juridische" cluster bevat hulp- of dienstverleners die hun aanbod richten op een select aantal problemen in hoofdzaak bestaande uit financiële, juridische, administratieve en informatieproblemen. Vooral de advocatuur, het notariaat, bepaalde gerechtelijke en politionele diensten en sommige hulp- of dienstverleners uit de welzijnszorg zien op dit vlak een taak weggelegd voor kinderen in een scheidingssituatie. Een tweede cluster omvat "generalisten", dit zijn hulp- of dienstverleners die een aanbod hebben voor een ruime diversiteit van de problemen waarmee kinderen van gescheiden ouders te maken hebben. Opvallend is dat generalisten de materieel-juridische problemen links laten liggen. Sommige huisartsen, hulp- of dienstverleners uit de welzijnszorg en uit de geestelijke gezondheidszorg zijn onder te brengen in deze aanbodcluster. Meer dan generalisten richten hulp- of dienstverleners uit een derde cluster zich op een aantal specifieke probleemgebieden (o.a. emotionele problemen, gedragsproblemen, psychosomatische problemen). Vooral huisartsen, de geestelijke gezondheidszorg en hulp- of

dienstverleners uit de welzijnszorg behoren tot deze derde cluster.

Dat het aanbod voor kinderen in een scheidingssituatie relatief beperkt is, blijkt uit een vergelijking met het beschikbare aanbod voor ouders of ex-partners. Het aanbod voor ex-partners telt meer inhoudelijke clusters, telt meer hulp- of dienstverleners, telt een groter aantal problemen waar hulp- of dienstverleners een aanbod voor hebben.

§ 2. HET AANKLOPPEN VAN KINDEREN BIJ DE HULPVERLENING

Bij kinderen in een scheidingssituatie, die zich bij de hulpverlening aanmelden, worden emotionele, gedrags- en schoolproblemen het meest frequent vastgesteld. Ongeveer drie op de vier hulp- of dienstverleners met een aanbod voor kinderen stellen deze problemen vast. Waar materiële, juridische en administratieve problemen hoog scoren als aanmeldingsproblemen in het volwassenenaanbod, zijn ze bij het kinderaanbod minder frequente aanmeldingsproblemen. In bepaalde gevallen betreft het nochtans problemen waar niet enkel volwassenen, maar alle gezinsleden en dus ook kinderen door getroffen worden. Dit laat veronderstellen dat er iets schort aan de herkenning en mogelijk ook de erkenning van deze problemen door het aanbod bij kinderen of dat het aanbod dit als problemen van ouders beschouwt, en niet van kinderen. De vaststelling kan ook doen vermoeden dat kinderen op het ogenblik van de scheiding meer in beslag worden genomen door emotionele problemen en problemen op school bijvoorbeeld, dan door de financiële problemen van hun ouders.

Wanneer gekeken wordt naar "waar kinderen in een scheidingssituatie zich met welke problemen aanmelden", dan blijkt dat generalisten bij aanmelding een diversiteit aan scheidinggerelateerde problemen vaststellen. Hulp- of dienstverleners uit de "psychosociale" aanbodcluster percipiëren bij aanmelding vrij frequent emotionele problemen, gedragsproblemen, schoolproblemen, cognitieve problemen en psychosomatische reacties. Hulp- of dienstverleners uit de "materieel-juridische" cluster percipiëren meer dan actoren uit de andere aanbodclusters dat kinderen zich met juridische en financiële problemen aanmelden (problemen waar actoren uit deze cluster een aanbod voor hebben). Opmerkelijk is echter dat hulp- of dienstverleners die tot deze aanbodcluster behoren, bij aanmelding frequenter problemen vaststellen waarvoor ze geen aanbod hebben (emotionele problemen, gedragsproblemen, schoolproblemen, cognitieve problemen, gezinsproblemen) dan problemen waarvoor ze wel een aanbod hebben (financiële problemen, alimentatie-

22. H. COLPIN, K. KÚTI, A. DE MUNTER en L. VANDEMEULEBROECKE, *Profielen van bijzondere doelgroepen: Kennisverwerving en ontwikkeling van beleidsscenario's voor een optimalisering van de (pedagogische) hulpverlening aan eenoudergezinnen*, Onderzoekscentrum Gezinspedagogiek, K.U.Leuven, 2003, 40.

23. KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Kinderen & Scheiding*, Brussel, 2005, 18-20.

problemen, juridische problemen en informatieproblemen).

§ 3. SPOREN VAN EEN INTEGRALE BENADERING

Het belang van een integrale benadering neemt toe naarmate de behoefte en de vraag naar zorg de grenzen van op zichzelf staande hulp- of steunbronnen overstijgen. Bij kinderen in een scheidingssituatie blijkt dit het geval omdat: 1) een ouderlijke scheiding ingrijpt op verschillende domeinen van het leven van kinderen 2) naast informele steunbronnen diverse formele steunbronnen kunnen worden aangesproken, die 3) zelf niet steeds aan alle problemen van kinderen in een scheidingssituatie tegemoetkomen.

Wanneer we de doorverwijzing van kinderen in een scheidingssituatie als maatstaf gebruiken, vinden we bij de professionele hulp- of dienstverlening enerzijds sporen van een integrale benadering. Het kinderaanbod haalt voor psychiatrische aandoeningen, schoolproblemen en verslavingsproblemen een doorverwijzend aandeel dat hoger ligt dan 50%. Dit betekent dat meer dan de helft van de hulp- of dienstverleners kinderen in een scheidingssituatie voor dergelijke problemen doorverwijzen naar andere actoren. Anders dan bij volwassenen, is de doorverwijzing bij kinderen voor materiële, juridische en administratieve problemen echter beperkt. Waar bijvoorbeeld 71% van het scheidingsaanbod voor volwassenen aangeeft dat ze voor financiële problemen doorverwijzen, bedraagt dit aandeel bij het kinderaanbod slechts 22%. Actoren met een generalistisch scheidingsaanbod voor kinderen nemen doorgaans het grootste verwijzingsaandeel voor hun rekening. Anderzijds vinden we dat ongeveer drie kwart van het bevroegde aanbod het eens is met de stelling “er is een gebrek aan regionaal overleg tussen hulp- of dienstverleners met een scheidingsaanbod”, terwijl 72% meent dat het scheidingsaanbod te weinig op elkaar is afgestemd.

IV. HIATEN IN HET HULPVERLENINGSAANBOD VOOR KINDEREN IN EEN SCHEIDING

De hoeveelheid aan internationaal onderzoek over de impact van een scheiding op kinderen is omgekeerd evenredig aan de kennis over en aandacht voor de positie van kinderen in een scheidingssituatie in de formele hulpverlening. De meerderheid van hulpverleners die meewerkten aan het pilootonderzoek, stelt verschillende hiaten vast met betrekking tot het hulpverleningsaanbod ten aanzien van kinderen in een scheidingssituatie. Voornoemde onderzoeksresultaten zijn geen alleenstaande vaststellingen. Verschillende rapporten van het Kinderrechtencommissariaat geven gelijkaardige signalen²⁴.

§ 1. HET ONZICHTBARE KIND

Kinderen die een ouderlijke scheiding meemaken, worden te weinig als rechtstreeks betrokkenen in de hulp- en dienstverlening (h)erkend. Dat stellen bevroegde hulp- of dienstverleners uit het welzijnswerk, de geestelijke gezondheidszorg, de advocatuur en het notariaat. Het niet-(h)erkennen van kinderen betekent dat zij te weinig inspraak hebben, waardoor hun belangen en hun beleving van het scheidingsproces onvoldoende in beslissingen over hun (latere) leefomstandigheden worden meegenomen. Ondersteuning van kinderen in een scheidingssituatie blijft hierdoor uit of wordt laat-tijdig ingeschakeld. Vooral in het kader van (ouderschaps)bemiddeling en de (uitvoering van de) omgangsregeling achten respondenten de erkenning en de ondersteuning van de wensen en behoeften van kinderen belangrijk (*infra*). Enkele respondenten vragen ook extra aandacht voor kinderen wanneer ze in een nieuw samengesteld gezin terechtkomen.

Kinderen kunnen onvoldoende zelfstandig hun rechten op soms noodzakelijke hulpverlening uitoefenen, zo menen verschillende hulp- of dienstverleners. Minderjarige kinderen moeten bijvoorbeeld het recht op hulp- of dienstverlening van het OCMW putten bij de rechten van hun ouders en sommige hulpverlenende instanties eisen het akkoord van de ouders alvorens een hulpverleningstraject met het kind wordt opgestart. Dat kinderen enkel via hun ouders een beroep kunnen doen op bepaalde vormen van hulpverlening, brengt hen in een moeilijke positie, wetende dat de relatie tussen kinderen en ouders tijdens een scheidingssituatie grondig kan veranderen en soms “problematische” vormen aanneemt. Zowel advocaten, artsen als welzijnzorgactoren ondervinden dat kinderen vaak een speelbal worden in de relatie tussen beide ouders. Kinderen worden nog te vaak opgezet tegen één van hun ouders, mogen geen contact meer hebben met één van hen of worden de inzet van de scheiding. Uit het literatuuronderzoek (*supra*) is gebleken dat kinderen die slachtoffer zijn van dergelijke loyauiteitsconflicten, een lager welbevinden rapporteren. Anderzijds gaan sommige kinderen een grote verantwoordelijkheid opnemen ten aanzien van hun ouders en het gezinsfunctioneren. Enkele actoren spreken over “parentificatie”, kinderen die zich “opofferen” voor het welzijn van hun ouders en loyauiteitsconflicten. Dat kinderen het recht op bepaalde vormen van hulpverlening slechts kunnen claimen via de rechten van hun ouders, is strijdig met hun autonoom recht op hulpverlening.

Verscheidene actoren uit de advocatuur en het notariaat klagen ook de gebrekkige (juridische) positie van kinderen tijdens de echtscheidingsprocedure aan. Naast een gebrek aan kennis bij de betrokken actoren over de rechten van kinderen in echtscheidings-situaties, erkennen justitiële actoren kinderen onvoldoende

24. www.kinderrechten.be.

als relevante betrokkenen in het scheidingsgebeuren. Concreet ervaren respondenten onvoldoende aandacht voor de positie van kinderen in het sociaal onderzoek dat door de sociale dienst van de jeugdrechtsbank gebeurt en een te weinig toepassen van het hoorrecht door rechters, ondanks de wettelijke regeling ervan. Kritiek op de huidige wettelijke regeling van het hoorrecht is onder meer te vinden in het dossier “Kinderen en Scheiding” van het Kinderrechtencommissariaat²⁵. Kinderen kunnen bij moeizaam verlopende relaties met hun ouder(s) ook niet autonoom de begeleiding van een bezoeker inroepen. Dit laatste kunnen ouders wel. Kinderen hebben het vaak moeilijk met de aard van de omgangsregeling die werd getroffen, alsook met de wijze waarop ze werd getroffen. Zowel de omgangsregeling waarbij een kind bij één ouder verblijft en de andere ouder bezoekrecht heeft, als het verblijfscoouderschap worden beide bekritiseerd; volgens de hulpverleners, ook door kinderen zelf. Dat beide vormen ook door kinderen worden bekritiseerd, pleit ervoor om hen meer in dit besluitvormingsproces te betrekken en hen hierbij te ondersteunen. Menig respondent vindt dan ook dat de (behoeften van) kinderen nog te weinig in dit beslissingsproces worden erkend en dat beslissingen terzake aangepast moeten kunnen worden aan elke afzonderlijke situatie. De negatie van de positie van het kind tijdens een scheidingsprocedure wordt door één respondent verklaard doordat het kind geen formele procespartij is/kan zijn.

§ 2. ONTOEGANKELIJKHEID VAN DE HULP- EN DIENSTVERLENING

De geringe beschikbaarheid van een aanbod voor kinderen die een ouderlijke scheiding meemaken, is het meest voorkomende knelpunt met betrekking tot de toegankelijkheid van hulp- en dienstverlening. In de regio Aalst is de afwezigheid van een bezoeker en van scheidingsbemiddeling met aandacht voor kinderen een belangrijk hiaat. Hulpverleners in de regio Geraardsbergen doen een gelijkaardige vaststelling: zij stellen dat ouders grote verplaatsingen moeten maken om een bezoeker op te zoeken. In de regio Gent ervaren actoren uit de geestelijke gezondheidszorg, de advocatuur en het notariaat, en de geneeskunde de afwezigheid van een hulpverleningsaanbod ten aanzien van kinderen die een scheiding meemaken als problematisch. Hulp- of dienstverleners uit de welzijnszorg in die regio benoemen de onvoldoende beschikbaarheid (bv. wachttijden) als een belangrijk knelpunt, en niet zozeer de afwezigheid ervan. Zij herkennen specifieke tekorten op het vlak van (crisis)opvang van kinderen, begeleiding door de school van kinderen die een scheiding meemaken, psychologische hulpverlening, bemiddelingsmogelijkheden (waarin kinderen ook een plaats

hebben), en bezoekerimten. Mogelijks heeft dit verschil tussen de actoren in de regio Gent te maken met de mate waarin de actoren bekend zijn met (de mogelijkheden van) het hulpverleningslandschap.

Heel wat actoren klagen ook de specifieke problematiek van wachtlijsten aan. In het bijzonder de wachtlijsten voor de bezoekerimten en voor psychologische hulpverlening worden door actoren uit de drie regio's als een belangrijk knelpunt van de hulpverlening ten aanzien van kinderen gezien. De wachtlijstproblematiek bij de bezoekerimten wordt vooral vernoemd door actoren uit de welzijnszorg, en actoren uit de advocatuur en het notariaat. De wachtlijsten voor psychologische hulpverlening worden als een knelpunt bevonden door actoren uit de welzijnszorg, de geneeskunde, de advocatuur en het notariaat. Die wachtlijsten situeren zich volgens de respondenten vooral in de centra voor geestelijke gezondheidszorg en in de gespecialiseerde vormen van hulpverlening zoals de kinderpsychologie. Bijgevolg zijn sommige ouders genooddaakt om psychologische hulpverlening voor hun kinderen in de privésector te zoeken, maar dit is niet voor iedereen betaalbaar. Naast de kostprijs van de hulpverlening, in het bijzonder van de psychologische hulpverlening, zorgen ook de onbekendheid met het aanbod en drempelvrees ervoor dat (ouders met hun) kinderen geen beroep doen op hulpverlening.

Verscheidende actoren – in hoofdzaak werkzaam in de advocatuur en het notariaat, de welzijnszorg en de geestelijke gezondheidszorg – uit de regio's Gent en Aalst ervaren aspecten van de justitiële werking als een belangrijk knelpunt in scheidingsituaties. Vooral de traagheid van het gerechtelijk functioneren wordt aangeklaagd. Lange wachttijden, een gebrek aan personeel (voor het uitvoeren van een sociaal onderzoek) en lange procedures dragen de grootste bekommernis weg omdat dit in sommige scheidingsituaties een verhoogd risico op conflicten en vechtscheidingen met zich brengt. Dat (aanslepende) ouderlijke conflicten nefast zijn voor het welzijn van kinderen (op lange termijn) wordt door het wetenschappelijke onderzoek bevestigd²⁶. Soms worden door deze langdurige procedures de (tijdelijke) regelingen die ouders treffen inzake de omgang met hun kinderen, op de helling gezet, wat in een aantal situaties conflicten creëert of oudervervreemding in de hand werkt.

§ 3. ONWETENDHEID EN ONZICHTBAARHEID GAAN HAND IN HAND

Zowel binnen de welzijnszorg, de geestelijke gezondheidszorg, de rechtbanken als de advocatuur en het notariaat wordt een gebrek aan kennis en kunde aangehaald ten aanzien van het herkennen en het omgaan met specifieke problemen die zich bij een scheiding tus-

25. KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, o.c., 74-77.

26. V. CARRETTE en C. VAN PEER, l.c., 230-263.

sen ex-partners en hun kinderen kunnen voordoen. Enkele justitiële actoren benoemen een gebrek aan opleiding en ervaring binnen de rechtbanken, de advocatuur en het notariaat om met kinderen in een scheidings situatie om te gaan als een knelpunt van hun dienstverlening. Actoren werkzaam in de welzijnszorg en de geestelijke gezondheidszorg beklemtonen het gebrek aan kennis en vaardigheden in het aanbieden van hulpverlening voor kinderen die een scheiding van hun ouders meemaken. Hulpverleners weten vaak niet hoe ze moeten omgaan met de positie van kinderen in ernstig conflictueuze scheidings situaties, met kinderen in allochtone scheidende gezinnen, en met scheidings situaties waar een vermoeden van kindermishandeling heerst. De onzichtbaarheid van kinderen in de hulp- en dienstverlening is naast de handelings- en procesonbekwaamheid van kinderen o.i. vermoedelijk in grote mate te wijten aan voornoemde onwetendheid en onzekerheid van de hulp- of dienstverleners zelf.

De bevraagde actoren stellen bij kinderen, ouders, leerkrachten en hulpverleners ook een gebrek aan kennis vast over (de weg naar) het op scheidings situaties gerichte hulpverleningsaanbod en over de echtscheidingswetgeving. Verschillende welzijnsvoorzieningen wijzen dan ook op de noodzaak van correcte en eenvoudige informatieverbreiding ten aanzien van de verschillende betrokken actoren (ook derden zoals leerkrachten) over de regelgeving, de (rechts)positie van kinderen, en het hulpverleningsaanbod ten aanzien van kinderen in een scheidings situatie. Ze ervaren in het bijzonder een tekort aan informatie bij leerkrachten en kinderen over het hoorrecht en de uitoefening van het ouderschap na een scheiding.

V. TIEN GEBODEN VOOR EEN BELEID DAT KINDEREN IN EEN SCHEIDINGSSITUATIE BETER ONDERSTEUNT

Vanuit wetenschappelijke hoek is de interesse voor het thema (echt)scheiding de laatste decennia enorm toegenomen. Ons inziens kan kwaliteitsvol onderzoek een belangrijke bijdrage leveren bij het voeren van een “evidence based” beleid. Een degelijke empirische kennis bevelen we ook aan bij het doen van uitspraken over de “wet tot het bevoorrechten van een gelijkmatig verdeelde huisvesting van het kind van wie de ouders gescheiden zijn en tot regeling van de gedwongen tenuitvoerlegging inzake huisvesting van het kind”²⁷ en het wetsontwerp betreffende de hervorming van de echtscheiding (*infra*). Beide wetgevende initiatieven pretenderen impliciet tegemoet te komen aan het welzijn van kinderen in een scheidings situatie. Op basis van geraadpleegd en zelf gevoerd echtscheidingsonderzoek (*supra*) is het o.i. noodzakelijk om bijkomend aandacht

te besteden aan een reeks aanbevelingen die bijdragen aan een betere ondersteuning van kinderen in een scheidings situatie.

§ 1. WEGWERKEN VAN VOOROORDELEN OVER EENOUDERGEZINNEN

De maatschappelijke reactie in de vorm van vooroordelen en misvattingen over eenoudergezinnen heeft een negatieve impact op het welbevinden van de betrokkenen. Het is aan te bevelen dat de overheid in het kader van een diversiteitsbeleid programma’s aanmoedigt en ondersteunt die de bevolking doet reflecteren over de diversiteit aan gezinsvormen in de samenleving. Dit kunnen campagnes, programma’s en projecten zijn die niet alleen aanzetten tot bewustwording van vooroordelen, maar die mensen ook instrumenten aanreiken om op een gelijkwaardige manier met elkaar te leren omgaan en hardnekkige vooroordelen ten aanzien van niet-traditionele gezinsvormen uit de weg te ruimen. Daarom is het ook wenselijk in de opleidings- en permanente vormingsprogramma’s voor leerkrachten, jeugdwerkers, opvoeders, hulpverleners en andere beroepsgroepen die dagelijks met kinderen en volwassenen uit diverse gezinsvormen werken, bijzondere aandacht te besteden aan nieuwe gezinsontwikkelingen.

§ 2. AANMOEDIGEN VAN GEWELDLOOSHEID IN RELATIES

De negatieve impact van conflicten en vijandigheid tussen de ouders vóór, tijdens, en vooral ook na een ouderlijke scheiding op het welzijn van kinderen is met een grote consistentie door het scheidingsonderzoek aangetoond. Conflictueuze scheidings situaties hebben niet enkel een impact op de gevoelswereld van het kind, ze leiden ook vaak tot een broze ouder-kindrelatie (vooral met de uit huis wonende ouder). Het bevorderen van geweldloosheid in (gezins)relaties, ongeacht of een (echt)scheiding op stapel staat, is van wezenlijk belang voor het welbevinden van volwassenen en kinderen op zowel korte als lange termijn.

Bovendien is het wenselijk de expertise van relatietherapeuten, bemiddelaars, opvoeders in geweldloze communicatie verder uit te bouwen en hen op te leiden in het hanteren van geweldloze methoden en technieken in een verscheidenheid aan situaties. We vinden het dan ook bijzonder belangrijk om een *expertise- en opleidingscentrum inzake geweldloze communicatie* op te richten dat programma’s en materiaal kan ontwikkelen om opvoeders²⁸ te ondersteunen in het leren op een respectvolle en conflictvrije manier te communiceren en op te voeden.

27. B.S. 4 september 2006.

28. Opvoeders definiëren we als alle personen die professioneel of in de familiale sfeer in contact komen met kinderen. Bv. kinderverzorgers, leerkrachten, ouders, ...

§ 3. BEWUSTMAKING VAN DE VERSCHIEDENHEID AAN ECHTSCHIEDINGSTRAJECTEN

Het voorkómen van voortdurende conflictueuze situaties is van bijzonder belang met het oog op het welzijn van kinderen én ouders. Het is dan ook wenselijk om mensen bekend te maken met de diverse scheidings-trajecten en dié trajecten aan te moedigen waarin partners in gelijkwaardigheid en geweldloosheid hun relatie kunnen beëindigen. Dit vereist een meersporenbeleid met enerzijds scheidingstrajecten die een schuldloze scheiding mogelijk maken en anderzijds scheidings-trajecten waarin (ex-)partners begeleid worden om in gelijkwaardigheid en op minnelijke wijze de partnerrelatie te ontbinden, en – indien er kinderen zijn – een nieuwe kijk op de ouderrelatie te ontwikkelen.

§ 4. STIMULEREN VAN HET GEBRUIK VAN GEWELDLOZE SCHEIDINGSTRAJECTEN

Mogelijks is het aangewezen om in echtscheidingen waar conflicten dreigen te ontstaan, partners/ouders toe te leiden naar een bemiddelaar die hen kan begeleiden in het maken van (tijdelijke) afspraken (bv. over ouder-kindcontacten). We pleiten dan ook voor het verder uitbouwen en bekendmaken van een laagdrempelig bemiddelingsaanbod in Vlaanderen als een volwaardig scheidingstraject, en voor het investeren in kwaliteitsvolle bemiddeling. De wet van 21 februari 2005 veralgemeent de familiale bemiddeling als een instrument voor het oplossen van conflicten. Op basis van specifieke criteria worden de bemiddelaars erkend. Dit kunnen advocaten en notarissen zijn, maar ook hulpverleners uit het algemeen welzijnswerk. De CAW's (centra voor algemeen welzijnswerk) bieden bemiddeling in familiezaken aan, onder meer gericht op een doelgroep die omwille van de kostprijs geen beroep kan doen op advocaten of notarissen. Duidelijke (opleidings)criteria als voorwaarde om als bemiddelaar erkend te worden, en het volgen van permanente vormingsmomenten met het oog op het bijstellen van de eigen kennis en kunde terzake, zijn een noodzaak.

§ 5. EEN EFFICIËNTE EN HUMANE VOLTOOIING VAN DE ECHTSCHIEDINGSPROCEDURE

Het is inderdaad een gekend gegeven dat lang aanslepende procedures, onduidelijkheid over de duur en het verloop van de procedures vaak aanleiding geven tot conflicten tussen ouders met in sommige gevallen een vechtscheiding tot gevolg. Of het wetsontwerp tot hervorming van de echtscheidingsprocedure de vooropgestelde doelstellingen kan realiseren, zal beleidsevaluerend onderzoek moeten aantonen. Belangrijk o.i. is dat blijvend gezocht wordt naar mogelijkheden om de voltooiing van een echtscheidingsprocedure niet nodeloos te rekken en de procedure op een zo efficiënt en humaan mogelijke manier af te handelen. Een snellere en transparantere werking van het gerecht kan daar bij-

voorbeeld een bijdrage toe leveren. De oprichting van een familierechtbank zou o.i. echtscheidingsprocedures eenvoudiger en transparanter maken doordat bevoegdheden niet meer versnipperd zijn.

§ 6. TER BESCHIKKING STELLEN VAN EEN LAAGDREMPELIG AANBOD AAN INFORMATIE

Kinderen maar ook ouders, leerkrachten en hulpverleners hebben een beperkte kennis over (de weg naar) het hulp- en dienstverleningsaanbod dat zich op scheidings-situaties richt, en over de echtscheidingswetgeving. Er is nood aan correcte en eenvoudige informatieverspreiding voor kinderen en volwassenen in een scheidings-situatie. Voor kinderen is laagdrempelige informatie op hun maat nodig over: wat zijn mijn rechten als jongere, wat zijn de gevolgen van een scheiding en waar kan ik terecht als ik daar met iemand over wil praten? Voor volwassenen is het aanbevelenswaardig om op een toegankelijke manier te verduidelijken: wat zijn mijn rechten/plichten als (ex-)partner en ouder, waar kunnen kinderen en volwassenen met welke problemen terecht, wat zijn mogelijke gevolgen van de keuze voor bepaalde (scheidings)trajecten?

§ 7. AANDACHT VOOR DESKUNDIGE ONDERSTEUNING VAN KINDEREN

Kinderen hebben tijdens een scheidings-situatie behoefte aan ondersteuning en begeleiding. Nochtans blijkt uit de praktijk dat kinderen niet steeds zelfstandig hun recht op hulp kunnen uitoefenen. Dit houdt verband met het feit dat kinderen volgens het Burgerlijk Wetboek principieel handelingsonbekwaam, en dus ook procesonbekwaam zijn. Kinderen kunnen niet als een zelfstandige procespartij optreden. Dit betekent bijvoorbeeld dat een zestienjarige die een herziening van het verblijfsco-ouderschap wenst, een beroep moet doen op één van de ouders. Het is in navolging van het Kinderrechtencommissariaat aan te bevelen om te onderzoeken hoe de juridische positie van kinderen kan worden bevorderd en hoe zij een volwaardige rechtstoegang kunnen krijgen. We sluiten ons ook aan bij het belang van deskundige ondersteuning, waaronder juridische bijstand via bijvoorbeeld een jeugdadvocaat, voor kinderen die met het gerecht in aanraking komen.

§ 8. HET BETREKKEN VAN KINDEREN BIJ HET SCHEIDINGSPROCES

Het huidige aanbod is onvoldoende uitgerust om kinderen in het scheidingsgebeuren een plaats te geven. Zowel een geringe beschik- en bereikbaarheid van de hulpverlening gericht op kinderen, als onvoldoende kennis en vaardigheden over hoe kinderen als “agents” in een hulpverlenings- en juridische context (bv. bemiddeling, sociaal onderzoek, hoorrecht) betrokken kunnen worden, zijn belangrijke hiaten.

Er is nood aan het ontwikkelen van expertise om kinderen een (vol)waardige plaats te geven in de hulpverlening en bij scheidingsgerelateerde beslissingen, en te voorzien in de (rand)voorwaarden opdat kinderen op een veilige en vrijwillige manier kunnen participeren in beslissingen die genomen worden. Dit mag echter geen last op hun schouders leggen en men moet rekening houden dat ze in dat proces loyaal kunnen blijven aan beide ouders. Dit vereist van hulpverleners, bemiddelaars en (jeugd)rechters een gedegen kennis, inzicht, vaardigheden om met kinderen in een scheidings situatie om te gaan. Er moet immers rekening gehouden worden met de leeftijd van het kind, de emotionele toestand en de communicatievaardigheden van elk kind afzonderlijk.

§ 9. OPVOEDINGSONDERSTEUNING

Het belang van ondersteuning bij de opvoeding blijkt uit de literatuur die zowel de impact van een scheiding op ouders als op kinderen onderzoekt. Laagdrempelige initiatieven zoals opvoedingswinkels, opvoedingstelefoon, jongerentelefoon, jongerenadviescentra, centra voor leerlingenbegeleiding kunnen bij de opvoeding betrokken actoren ondersteunen. Een brede toegankelijkheid van dit aanbod voor kinderen, (stief)ouders, grootouders, leerkrachten, hulpverleners die met transitie in gezinsstructuren te maken hebben, is wenselijk. Hierbij is specifieke aandacht voor de diversiteit aan gezinssituaties en -vormen in hun aanbod (bv. opvoedingsondersteunende programma's) ten stelligste aan-

bevolen, en is expertiseopbouw over het opvoedend handelen, over de behoefte aan opvoedingsondersteuning, over de ouder-kindrelatie en -communicatie in diverse (openvolgende) gezinsvormen essentieel.

§ 10. NOOD AAN ECHTSCHIEDINGSONDERZOEK

Het wetgevende werk dat een schuldloze echtscheiding mogelijk maakt, werd afgerond. De wet beoogt o.a. een versoepeling en vereenvoudiging van de echtscheidingsprocedure om te komen tot: "het beperken van de schadelijke gevolgen van de procedure op relaties tussen de partijen". We bevelen beleidevaluerend onderzoek aan dat nagaat of deze hervorming van de echtscheidingsprocedure de doelstellingen realiseert die ze beoogt.

Een analoge aanbeveling doen we voor de nieuwe wet op het verblijfco-ouderschap die in 2006 van kracht werd. Deze wet werd aangenomen zonder een gefundeerd onderzoek vanuit het perspectief van kinderen. Op dit ogenblik kan slechts worden "gegist" aan de hand van beperkt kwalitatief onderzoek bij zeer kleine groepen kinderen, welke hun standpunten zijn inzake verblijfco-ouderschap. Deze standpunten kunnen variëren naargelang hun leeftijd, hun relatie met de ouders, en diverse andere factoren. Wetenschappelijk onderzoek kan aan het licht brengen welke factoren belangrijk zijn voor kinderen bij al dan niet met duurzaam succes opleggen van een bilocatieregeling. Deze informatie kan leiden tot meer gefundeerde beslissingen door onder meer de jeugdrechtbanken.